

UNIVERSITATEA “BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE STUDII EUROPENE

Metode tradiționale de gestionare a Conflictelor în comunitățile de romi căldărari. Contribuții la antropologia dreptului

Coordonator științific:
Prof. dr. Enikő Vincze

Absolvent:
Ciprian Constantin Sandu

Cluj-Napoca
2020

Cuvinte-cheie

justiție comunitară, tribunal comunitar, Romanipen, conflict, romi căldărari, tradiție, antropologia dreptului

Rezumat

Chiar dacă la nivelul Uniunii Europene (în general) și în România (la nivel particular) s-au efectuat numeroase studii cu privire la condițiile de viață ale unor comunități rome marginalizate, la accesul lor la educație, dar și despre sărăcie și excluziunea lor socială, în momentul de față există foarte puține studii care să prezinte modul în care comunitățile tradiționale înțeleg devianța și conflictele sau ce metode practice pentru rezolvarea acestora.

Oamenii au căutat mereu cele mai eficiente metode de soluționare a conflictelor, în orice context sau la orice nivel s-ar fi întâmplat ele. Această căutare permanentă a trecut prin mai multe etape și a generat foarte multe metode și tehnici de gestionare a conflictelor, dar și a actelor definite ca fiind deviate în raport cu sistemele de valori și norme din diverse locuri și timpuri. Evident, în societatea noastră de azi, pe primul loc se află justiția formală, urmată de negociere, arbitraj și mediere, care azi s-au instituționalizat și ele, în paralel cu justiția tradițională practică de instituțiile aferente ale statului. Cu toate acestea, complexitatea conflictelor din perioada modernă și contemporană a făcut în așa fel încât acestea nu mai sunt de ajuns și omenirea a căutat alte metode prin care să gestioneze aceste situații, printre ele se află mai multe practici hibride, cum ar fi judecata privată, ombudsmanul, procedura med-arb sau tribunalul simulat. În toată această perioadă de evoluție am uitat însă despre ceva, și anume despre metodele tradiționale de soluționare a conflictelor, sau tehnicile utilizate de sute sau mii de ani de diferite comunități de pe glob, care au trecut testul timpului și chiar cel al eficienței în gestionarea actelor considerate drept deviate de către ele.

Ținând cont de faptul că lucrarea mea de doctorat își propune să contribuie la cunoașterea fenomenului de gestionare a conflictelor în comunitățile de romi căldărari, abordarea adoptată este cea a antropologiei juridice (legale). De aceea, m-am ghidat după obiectivele specifice acestei ramuri a antropologiei: identificarea sistemelor de control normativ, identificarea modului în care societatea și membrii săi utilizează conceptul de justiție pentru a soluționa conflictele și interacțiunea acestora cu alte sisteme de control social. Cu toate acestea, trebuie

menționat încă de la început faptul că studiul meu va satisface doar unul dintre cele trei obiective ale antropologiei legale, acesta fiind analiza sistemului juridic local (antropologie juridică descriptivă). Celelalte două obiective ale acesteia, compararea sistemului studiat cu alte sisteme (antropologie juridică comparată) și facilitarea integrării sistemului juridic în rețele globale mai largi (antropologia juridică aplicată) au fost imposibil de satisfăcut din motive de timp însă rămân cu siguranță în atenția mea pentru o continuare a acestei teze.

Alegând această direcție, studiul își propune să prezinte modul în care romii căldărari, fiind o comunitate tradițională, interpretează, utilizează și impun justiția în comunitatea lor. Mai concret, scopul meu a fost acela de a identifica (1) codul moral după care se ghidează romii căldărari din România, (2) practicile prin care comunitatea lor gestionează conflictele și actele pe care le definește ca deviante, precum și (3) relația pe care comunitatea o are cu instituțiile statului responsabile pentru aplicarea legii. Teza mea se bazează pe metode etnografice susținute de trei întrebări de cercetare, fiecare dintre acestea având la rândul lor o serie de sub-întrebări:

1. Cum influențează Romanipen-ul, codul moral al romilor, percepția despre devianță, conflict și actul de justiție?

a) Cum definește Romanipen-ul poluarea, rușinea, vătămarea, devianța, conflictul și actul de justiție?

b) Cum înțelege comunitatea romă de căldărari studiată codul moral definit în Romanipen?

2. Cum sunt gestionate conflictele și acțiunile deviante de către comunitățile tradiționale de romi căldărari din România?

a) Ce metode, reguli și cutume folosesc romii căldărari ca răspuns la devianță și conflicte?

b) Când și cum sunt folosite aceste metode de control social?

3. Care sunt circumstanțele în care comunitățile de romi din România apelează la instituțiile statului responsabile pentru aplicarea legii în vederea gestionării/soluționării conflictelor interne?

a) Ce fel de relații există între comunitățile de romi căldărari și aceste instituții?

b) Când și cum apelează romii la aceste instituții pentru soluționarea conflictelor interne?

Luând în considerare specificul studiului, în cercetarea mea empirică am urmărit să obțin o sursă bogată de date calitative. Principalele metode de colectare a datelor au fost interviurile semi-structurate, observația, dar și analiza unor povești de viață scrise de către persoane din comunitățile de romi căldărari cu care am interacționat. Munca de teren s-a întins aproape pe durata unui an, ocazie cu care am făcut 31 de interviuri în trei comunități de romi căldărari din județele Vâlcea și Gorj. Acestea au fost completate de alte șase interviuri cu persoane care lucrează cu această comunitate (krisinitori, ofițeri de poliție și reprezentanți ai autorităților locale).

În ce privește cadrele teoretice ale cercetării, m-am bazat în mod special pe abordarea comunității de către Cohen (1985), care vede comunitatea ca o practică de construcție a granițelor între „noi” și „ei”, paralel cu care se constituie și subiecții aparținători unei comunități sau alta. Dar la fel de importantă este pentru înțelegerea mea a fenomenului studiat și antropologia dreptului, care susține că sistemul juridic și legile sunt produse culturale și sociale. Astfel, la intersecția celor două abordări, am putut să interpretez metodele tradiționale de a face justiție în cadrul comunităților tradiționale de romi căldărari și valorile pe care acestea se fundamentează, ca parte integrantă a auto-definirii lor identitare în relație cu lumea exterioară de cele mai multe ori reluctantă față de ele.

În ciuda faptului că, statistic, nici unul dintre stereotipurile despre romi nu au o bază solidă și în ciuda faptului că, din nou statistic, nu putem demonstra faptul că romii sunt mai predispuși la conflicte sau acte deviante mai mult decât membrii celorlalte etnii din România, percepția generală este aceea că romii sunt un grup deviant. Contrar celei din urmă, așa cum datele studiului meu au arătat, romii respectă un cod moral foarte strict, bazat pe reguli și cutume provenite din credințele și în general din sistemul cultural al comunităților lor. Ei nu sunt nici mai mult și nici mai puțin dispuși la devianță decât alte persoane aparținând altor etnii, pentru că etnia nu determină devianța. Mai departe, dacă privim din înăuntru practicile prin care comunitățile tradiționale intervin în cazuri de încălcare a normelor comunitare sau în cazul unor conflicte interne, observăm că acestea operează cu principii și tehnici similare altor sisteme de justiție. Persoana care nu respectă codul moral al comunității poate avea probleme în

interacțiunea cu ceilalți membri și, în cazurile mai grave, poate fi izolat de către restul membrilor, temporar sau permanent. Acest lucru este cu atât mai grav cu cât vina unei persoane se întinde la întreaga sa familie. Cum cele afirmate de Sellin încă în 1938 sunt încă de actualitate - legile reflectă valorile grupului dominant în societate, până la urmă putem afirma că societatea noastră eșuează să (re)cunoască Romanipen-ul pentru că acceptă ca normale și naturale doar valorile și practicile sale.

Ca răspuns la prima mea întrebare, în lucrare am arătat cele trei concepte de bază articulate în Romanipen și care ghidează oamenii din comunitatea de romi căldărari în gândirea lor despre bine și rău, corect și incorect, drept și nedrept. Acestea sunt poluarea, vătămarea și rușinea.

Conștientizarea faptului că poluarea și dihotomia pur-impur sunt foarte importante în sistemul valoric al romilor tradiționali nu este un lucru nou în studiile despre romi dar ea lipsește din analizele făcute în contextul comunităților rome din România, și în mod special din studiile despre gestionarea conflictelor interne cazul romilor căldărari. Conform datelor noastre, noțiunea de poluare este foarte importantă pentru romii căldărari deoarece, pe de-o parte, le dă posibilitatea acestora să-și modeleze comportamentul și acțiunile într-o manieră conformă cu regulile comunității și, pe de altă parte, le dă posibilitatea să se delimiteze de cei care deviază de la aceste reguli.

Un alt concept spre care trebuie să ne îndreptăm atenția când vorbim despre justiția comunitară analizată, a fost acela de vătămare. Pentru a-l descrie, m-am folosit de studiile lui Sykes și Matza (1957) pentru a argumenta în favoarea observațiilor mele empirice, conform cărora romii căldărari adoptă tehnici de neutralizare pentru a raționaliza atitudinea subiecților mei vis-a-vis de devianță și conflict. Prin intermediul acestui proces, actele deviante dispar, reducând astfel paleta motivelor de aplicare a justiției în comunitate. Deci, noțiunea de vătămare este parte integrată în viziunea și practicile romilor căldărari față de delict, ei definesc acțiunile ca fiind delict și conflicte doar atunci când vătămarea și/sau victima sunt evidente.

Fiind o comunitate marginalizată, romii căldărari nu-și permit conflicte de lungă durată sau excluderea vreunui membru deoarece aceste acțiuni pot amenința coeziunea socială a comunității lor. Pentru a evita acest lucru, ei au dezvoltat un sistem de justiție foarte eficient, vizibil (public) și care este construit în jurul noțiunii de rușine. Pornind de la noțiunea de justiție restaurativă a

lui Braithwaite (1989), cercetarea mea a arătat modul în care romii căldărari atribuie o importanță deosebită noțiunii de rușine. După cum am afirmat în capitolul III și VI, rușinea îmbracă două forme, cea stigmatizantă și cea reintegrativă, ultima fiind cea mai eficientă formă. Rușinea reintegrativă dă posibilitatea celui care se face vinovat de savârșirea unui act deviant să-și recunoască vina și să fie reprimat în comunitate. Studiul meu arătat că romii căldărari din România pot să aplice cu succes rușinea reintegrativă în propriul sistem de justiție prin utilizarea ceremoniilor de reacceptare, urmate de mai multe gesturi fcute cu acest scop. Ca oriunde în societate, în unele cazuri, gravitatea unor acțiuni este atât de mare încât singura acțiune posibilă este înlăturarea permanentă din comunitate a celui care a greșit. Acest lucru continuă să se întâmple și în zilele noastre în care epoca globalizării ne-ar tenta să afirmăm că ostracizarea unui membru al comunității nu mai reprezintă o pedeapsă atât de gravă ca acum 50-60 de ani. Utilizând astfel de măsuri, romii căldărari din România folosesc rușinea dezintegrativă. Asta înseamnă atât faptul că romii se pot unii împotriva celui care a greșit, menținând ordinea socială a comunității, dar și faptul că acționează drept intimidare pentru posibilele ofense viitoare. Modul în care majoritatea romilor din comunitățile tradiționale percep și înțeleg aceste concepte în corelație cu principiile Romanipen-ului contrazic încă o dată ideea conform căreia ei sunt un grup deviant. Din contra, studiul meu arată că ei se delimitează întotdeauna de cei care comit acțiuni vătămătoare. Romii căldărari sunt foarte mândri și protectivi cu identitatea lor culturală. În acest fel, trebuie să se diferențieze de cei care deviază de la aceste norme prin dihotomia romi adevărați vs. romi falși.

În ceea ce privește cea de a doua întrebare, de fapt tema centrală al tezei mele, metodele de soluționare a conflictelor interne, consider că aceasta a contribuit la cunoașterea acestora și a adus completări la ceea ce se știa deja despre ele. Kris-ul, tribunalul romilor, este cu siguranță cea mai cunoscută metodă de soluționare a conflictelor interne. În ceea ce îl privește, studiul nostru aduce o noutate, pentru că descrie două procese judecate în cadrul acestuia, lucru destul de rar în România, ținând cont de raritatea acestora și de faptul că sunt proceduri închise, fie datorită faptului că persoanele din afara comunității nu sunt lăsate să participe, fie din cauză că toate discuțiile sunt purtate în limba romani. Un alt element de noutate al demersului meu, care a contribui la obținerea unui număr impresionant de informații și la interpretarea lor adecvată, este colaborarea cu doi *krisinitori*, judecători ai acestor comunități. Mai mult, lucrarea de față tratează și importanța femeilor de etnie romă în gestionarea conflictelor comunitare, un aspect și el

neglijat din cunoașterea despre justiția comunitară. Pe lângă toate acestea, am mai identificat și rolul pe care misticismul și superstiția îl joacă în modul în care romii căldărari aleg să-și gestioneze conflictele interne.

În final, un lucru deosebit de important adus în prim-plan de către studiul meu este că această procedură are în prim-plan împăcarea părților și nu neapărat pedepsirea vinovatului, fiind mult mai apropiată procedurilor medierii și arbitrajului decât justiției formale. Kris-ul reprezintă însă ultima metodă de soluționare a unui conflict. Până să se ajungă în fața tribunalului comunitar, romii pot folosi un sistem de lupte dominat de reguli și ritualuri foarte importante, situație în care bătaia este o formă de soluționare a unui conflict și nu o simplă activitate violentă. Pe lângă acestea, studiul nostru a arătat faptul că romii căldărari folosesc metode mai puțin obișnuite și foarte puțin discutate în relație cu gestionarea conflictelor interne în comunitățile lor, și anume: evitarea, etichetarea și bârfa, care sunt folosite des ca formă de dezaprobare pentru o anumită ofensă. Frica de a fi evitat și de a deveni o țintă a bârfei funcționează ca un mecanism de control social, prevenind astfel încălcarea codului moral de către membrii comunității.

Referindu-mă la ultima întrebare de cercetare, rezultatele prezentate în lucrare au arătat modul în care noțiunea de legitimitate joacă un rol vital în angajamentul romilor căldărari studiați față de forțele de poliție. Lipsa recunoașterii acestei legitimități îi face pe romii căldărari din comunitățile studiate să ezite să implice autoritățile în problemele interne. Dincolo de istoricul relației dintre cele două părți, am putut identifica ca principale motive pentru lipsa de legitimitate a poliției pentru romii căldărari intensitatea acțiunilor întreprinse (atât ca repetitivitate cât și ca forță desfășurată – efective, armament), cât și nerespectarea tradițiilor. Mai exact, participanții la acest studiu consideră că foarte mulți agenți de control social nu înțeleg pe deplin nevoile specifice ale acestei comunități.

Chiar dacă romii căldărari implică foarte rar poliția în cazul conflictelor interne dovezile prezentate în cadrul acestui studiu arată că, uneori, în anumite circumstanțe, aceștia apelează totuși la ajutorul poliției. Conform datelor noastre, acest lucru se întâmplă în două situații. În prima situație, romii solicită intervenția poliției atunci când un conflict intern scapă de sub control. În acest caz, această intervenție este ultima cale disponibilă pentru a de-escalada situația. Odată ce acest lucru a fost îndeplinit, problema redevine una internă și va fi gestionată de comunitate. A doua situație apare în momentul în care romii vor să rezolve conflicte de lungă

durată (vendete) sau în momentul în care membrii unui grup doresc să-și consolideze poziția în ierarhia socială a comunității. În acest caz, grupul informează poliția cu privire la actele deviate comise de un altul până ce aceștia se conformează cerințelor primului grup. Cazul este un exemplu interesant al modului în care romii căldărari instrumentalizează instituțiile statului cu care de obicei nu colaborează, în practicile lor de (re)stabilire a ordinii din propria comunitate. Această ordine nu este marcată doar de viziuni culturale împărtășite și de formele acceptate unanim ale justiției comunitare, ci și de lupte de putere interne în spatele cărora există o multitudine de interese economice și politice divergente.

Răspunzând la cele trei seturi de întrebări discutate mai sus, analiza mea aduce o contribuție la intersecția studiilor despre romi și a studiilor despre justiție și gestionarea conflictelor, ea fiind elaborată prin prisma antropologiei dreptului și prin metode de cercetare calitative etnografice. Observând comunitatea de romi căldărari ca un set de viziuni culturale înscrise în codul lor moral *Romanipen*, dar și ca un set de practici prin care comunitatea se construiește și își construiește și subiecții aparținători în paralel cu delimitarea simbolică de ne-romi, am putut reafirma multe din cunoștințele existente în antropologie despre modul în care diversitatea grupurilor de romi, oriunde ar trăi ele, pe de o parte se adaptează contextului social mai larg, dar pe de altă parte își mențin anumite particularități.

Pentru a-și putea atinge scopul, lucrarea este construită în structura descrisă mai jos.

Următorul capitol (capitolul doi) – **Metodologia** - va prezenta metodele folosite în cercetarea mea empirică pentru a răspunde la întrebările de cercetare. Fiind o cercetare calitativă, o mare parte din munca de teren s-a bazat pe observație și interviuri. Tot în acest capitol voi discuta despre aspectele etice întâlnite de-a lungul întregii cercetări, de la designul ei și până la redactare, precum și despre modul în care le-am gestionat, ținând cont de specificul și scopul cercetării. Cel puțin în România, este un fapt general recunoscut că accesul la comunitățile tradiționale de romi căldărari este dificil. De aceea, în acest capitol voi insista și pe prezentarea modului în care am reușit să am acces în această comunitate și cum am reușit să mă bucur de buna lor colaborare.

Următoarele două capitole (trei și patru) le-am folosit pentru a prezenta literatura pe care se bazează cele trei întrebări principale de cercetare. Primul dintre acestea, ***Coduri morale, valori și atitudini față de conflicte și devianță***, prezintă literatura aferentă primei întrebări de cercetare și va stabili cadrul teoretic care ne va ajuta să conceptualizăm sistemul de valori al comunităților de romi studiate. După cum vom observa, romii căldărari aderă la un cod moral foarte strict, format din foarte multe ritualuri și obiceiuri, și care influențează atitudinea acestora față de conflicte și devianță.

Capitolul patru – ***Justiția Comunitară*** – prezintă procedurile utilizate de comunitățile de romi căldărari studiate pentru gestionarea conflictelor interne. Un loc important în structura capitolului îi este dedicat conceptului de rușine, care reprezintă inclusiv unul dintre pilonii codului moral al romilor (*Romanipen*). Finalul capitolului va fi dedicat relației dintre romii căldărari studiați și agenții oficiali de control social, în special ofițerii de poliție.

Capitolele 5-7 elaborează în detalii rezultatele cercetării, după cum urmează:

Capitolul cinci, ***Romanipen – codul moral al romilor***, este o descriere detaliată a lumii sociale a romilor. Prin intermediul înțelegerii lumii sociale a romilor căldărari din cele trei comunități studiate, vom putea înțelege mai bine unele concepte care apar cu precădere în istorisirile celor intervievați. Pe scurt, vom vedea faptul că aceste comunități își organizează lumea socială prin intermediul obiceiurilor și ritualurilor. În plus, voi discuta și despre conceptul de identitate. La final, capitolul explorează modul în care acest cod moral influențează atitudinea pe care romii căldărari o au față de conflicte și acțiuni deviante, atât în interiorul, cât și în exteriorul comunității.

Capitolul șase – ***Sistemul de justiție al romilor căldărari*** – prezintă diferitele mecanisme ale justiției comunitare folosite de către romii căldărari studiați pentru pedepsirea celor care încalcă *Romanipen*-ul, în prim-plan fiind conceptul de rușine. În acest caz, bazându-mă pe studiile deja existente, voi prezenta o distincție între două tipuri de rușine pentru a ilustra impactul acestui concept asupra întregii comunități.

Capitolul șapte – ***Relația cu actorii oficiali de control social*** – prezintă interacțiunea romilor din comunitățile studiate cu agenții oficiali de control social, prezentând atât exemple pozitive ale acestei relații, cât și exemple negative.

Capitolul opt- **Concluzii** - va recapitula concluziile rezultate din capitolele anterioare și va sublinia importanța rezultatelor acestei cercetări în domeniul sociologiei și antropologiei, în mod particular în studiul justiției dar și a politicilor publice.

CUPRINS

CAPITOLUL I. INTRODUCERE	7
I.1. Scopul cercetării	7
I.2. Romii, comunitatea și justiția comunitară	9
I.2.1. Dileme privind definiția romilor	9
I.2.2. Ce este comunitatea?	10
I.2.3. Despre originile și nomadismul romilor	11
I.2.4. Transformări în viața romilor în secolul al XX-lea	12
I.2.5. Neamurile romilor	13
I.2.6. Romii căldărari	15
I.2.7. Percepția despre romi	16
I.2.8. Manifestări ale justiției comunitare la romi	18
I.3. Structura tezei	19
CAPITOLUL II. METODOLOGIE	22
II.1. Introducere	22
II. 2. Antropologia dreptului și cercetarea calitativă	22
II.3. Strategia de cercetare	25
II.3.1. Despre etnografie și aspectele sale problematice	25
II.3.2. Accesul în comunitatea studiată	26
II.3.3. Rolul cercetătorului	28
II.3.4. Despre etica cercetării	32
II.3.5. Participanții la studiu	34
II.4. Metode de colectare a datelor	35
II.4.1. Observația	36
II.4.2. Interviu	38
II.4.3. Relatări/ expuneri scrise	44
II.5. Analiza datelor	44
II.6. Concluzie	46
Capitolul III. Coduri morale, valori și atitudini față de conflicte și devianță	47
III.1. Introducere	47
III.2. Cutuma (dreptul cutumiar)	48
III.3. Devianța	49

III.4. Valori, norme și legi	52
III.5. Obiceiuri și ritualuri	54
III.6. Tehnicile de neutralizare și rolul acestora în atitudinea față de devianță	55
III.7. Dihotomia între romii vechi (tradiționali) și noi (“devianți” sau “falși”)	57
III.8. Concluzii	58
CAPITOLUL IV. Justiția Comunitară	60
IV.1. Introducere	60
IV.2. Auto-guvernanța sau guvernanța de jos în sus	60
IV.3. Justiția comunitară	61
IV.3.1. Tribunalul comunitar	62
IV.3.2. Vendetele	65
IV.3.3. Bârfa	66
IV.3.4. Evitarea	67
IV.3.5. Rușinea	68
IV.3.6. Justiția restaurativă	69
IV.4. Relația cu actorii oficiali de control social	74
IV.4.1. Acțiunile poliției	74
IV.5. Concluzie	78
CAPITOLUL V. Romanipen – codul moral al romilor	80
V.1. Introducere	80
V.2. Principiile Romanipen-ului	81
V.3. Valorile romilor căldărari din România considerate “deviante” de către majoritari	85
V.3.1. Tradiția nomadică a romilor căldărari	86
V.3.2. Codurile morale ale romilor căldărari	87
V.3.3. Bricolajul, sau trecere între cele două sisteme de valori	90
V.4. Granițele simbolice între comunități	91
V.4.1. Construirea granițelor simbolice prin obiceiuri și ritualuri	92
V.4.2. Menținerea granițelor simbolice prin tabuurile legate de poluare	93
V.5. Construcție identitară prin raportarea la “celălalt”	95
V.6. Atitudinea romilor căldărari față de delikte, conflicte și devianță	97
V.7. Acțiuni deviante și conflicte cu cei din exteriorul comunității	100
V.7.1. Furtul și tipologizări ale sale	100

V.7.2. Drogurile	104
V.8. Atitudinea față de actele deviante din interiorul comunității	107
V.8.1. Conflicte din motive economice	107
V.8.2. Furtul	107
V.8.3. Abuzul sexual	108
V.8.4. Violența domestică	109
V.8.5. Crimele	110
V.9. Concluzii	110
Capitolul VI. Sistemul de justiție al romilor căldărari	113
VI.1. Introducere	113
VI.2. Kris Romani – tribunalul romilor căldărari	114
VI.3. Elemente ale judecății comunitare	120
VI.3.1. Procedurile Kris Romani	120
VI.3.2. Krisinitorul	135
VI.3.3. Rolul femeii în Kris Romani	143
VI.3.4. Rolul misticismului și a superstiției în Kris Romani	145
VI.3.5. Blestemele	148
VI.4. Luptele	149
VI.5. Bârfa și evitarea	152
VI.6. Este justiția comunitară a romilor căldărari una restaurativă?	155
VI.6.1. Rușinea	156
VI.6.2. Ceremoniile de reacceptare și ceremoniile degradante	160
VI.6.3. Gesturi de reacceptare	164
VI.7. Concluzii	167
CAPITOLUL VII. Legitimitatea poliției în comunitățile tradiționale de romi	169
VII.1. Introducere	169
VII.2. Relația dintre romi și agenții oficiali de control social	169
VII.2.1. Relația problematică dintre romi și poliție	170
VII.2.2. Exemple pozitive ale relației dintre romii căldărari și actorii oficiali de control social	175
VII.2.3. Interacțiunea cu forțele de poliție în cazul conflictelor interne	178

VII.3. Concluzie	181
Capitolul VIII. Concluzii FINALE	183
VIII.1. Scopul și rezultatele cercetării	183
VIII.2. Implicațiile studiului dincolo de analiză, și direcții pentru o nouă cercetare	188
REFERINȚE	191
ANEXA 1	203
ANEXA 2	205